

דגם תשובות – גמרא מסכת בבא מציעא, מס' 5391, 5315, חורף תשפ"ו

הערה למעריכים: דברים הכתובים בסוגריים אינם מחייבים את הנבחנים.

פרק ראשון

על הנבחנים לענות על שש מן השאלות 1-9.

1. מצא פירות מפוזרין (דף כא, ע"א)

- א. (1)** באיזה מקרה מדובר במשנה? אם מדובר במקרה שהפירות נמצאו באופן שניכר שנפלו מן הבעלים [ולא הונחו בכוונה] – אפילו אם הייתה בשטח של ארבע אמות כמות של יותר מקב פירות [שהפירות מפוזרים פחות], הדין היה גם כן הרי אלו שלו [כי אין סימן והבעלים התייאשו]. טובא – יותר.
- (2)** ואם מדובר במקרה שהפירות נמצאו באופן שניכר שהונחו בכוונה – אפילו אם הייתה בשטח של ארבע אמות כמות של פחות מקב פירות [שהפירות מפוזרים יותר] הדין היה שאסור ליטול את הפירות [כי הבעלים עתידים לחזור וליטלם]. בציר – פחות.
- ב. (1)** כי בשעת אסיפת הגרנות, כאשר נותרו קב פירות המפוזרים בארבע אמות, הטורח באיסופם הוא גדול, ולכן מן הסתם הפקירו אותם הבעלים ולא יחזרו כדי לקחת אותם.
- [הערה למעריכים:** תשובה מלאה חייבת לכלול את האמירה שהבעלים הפקירו את הפירות.]
- (2)** הדין יהיה שאסור ליטול את הפירות, כי במקרה זה הטורח באיסוף הפירות אינו גדול, ולכן מן הסתם הבעלים לא הפקירו אותם אלא יחזרו כדי לקחת אותם.

2. ייאוש שלא מדעת וזוטו של ים (דף כא, ע"ב; כב, ע"ב)

- א. (1)** "יאווש שלא מדעת" – בשעת מציאת האבדה הבעלים לא ידעו שאבד להם החפץ, אך יש להניח שכאשר הבעלים ידעו על כך, הם יתייאשו.
- (2)** בנוגע לחפץ שיש בו סימן, "יאווש שלא מדעת" אינו נחשב יאווש כי החפץ הגיע לידי המוצא באיסור, מכיוון שבשעת המציאה היה אפשר להניח שהבעלים לא יתייאשו בגלל שיש סימן בחפץ.
- ב. (1)** נימוק לדעת אב"י שסובר ש"יאווש שלא מדעת" אינו נחשב יאווש: כדי שהמוצא יוכל לזכות באבדה הבעלים צריכים להתייאש ממנה לפני שהיא נמצאה, אולם במקרה של "יאווש שלא מדעת" בשעת המציאה הבעלים כלל לא ידעו שהחפץ אבד להם, ולכן עדיין לא התייאשו.
- נימוק לדעת רבא שסובר ש"יאווש שלא מדעת" נחשב יאווש: במקרה של "יאווש שלא מדעת" בשעת המציאה אומנם הבעלים כלל לא ידעו שהחפץ אבד להם ולכן עדיין לא התייאשו, אבל כאשר הם ידעו שהחפץ אבד להם הם יתייאשו כי אין בחפץ סימן, ולכן נחשב שהתייאשו כבר משעת המציאה.
- ג. (1)** מן הפסוק "...וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה" למד רבי יוחנן משום רבי ישמעאל בן יהוצדק שמצוות השבת אבדה נוהגת באבדה שרק בעליה אינו יודע היכן היא נמצאת והיא יכולה להימצא על ידי כל שאר האנשים, אבל אבדה שאינה יכולה להימצא על ידי כל שאר האנשים – אין דין השבת אבדה נוהג בה, ורשאי המוצא ליטלה לעצמו. חפץ שאבד בזוטו של ים או בשלוליתו של נהר אינו יכול להימצא על ידי כל שאר האנשים ולכן המוצא פטור מלהשיבו.

3. מצא דבר שאין בו סימן בצד דבר שיש בו סימן; מצא מטבעות (דף כד, ע"ב – דף כה, ע"א)
- א. (1) דין הכיס – המוצא חייב להכריז על הכיס כי יש בו סימן.
 דין המעות – הרי אלו שלו כי אין במעות סימן ואין מניחים שהמעות נפלו מן הכיס הסמוך אליהן.
 [הערה למעריכים: בנוגע למעות, תלמידים שכתבו כנימוק רק כי אין במעות סימן – חצי תשובה.]
- (2) הטעם לדין: מניחים שהדבר שאין בו סימן קשור לדבר שיש בו סימן [נפל ממנו], ושניהם שייכים לאותו אדם, ולכן המוצא חייב להכריז על הכול.
 [הערה למעריכים: תלמידים שיכתבו על פי הדוגמה שברש"י, שהמוצא חייב להכריז כי יש בכיס סימן ומניחים שהמעות נפלו מן הכיס – יש לקבל את תשובתם.]
- (3) דין המעות – הרי אלו שלו כי אין במעות סימן ואין מניחים שהמעות נפלו מן הכיס כי אם המעות היו נופלות מן הכיס חלק מהן היה נשאר בכיס.
 [הערה למעריכים: לתת-סעיף (1) – 50%, לתת-סעיף (2) – 20%, לתת-סעיף (3) – 30%.]
- ב. מצא מטבעות שהם "משלחפי שלחופי" – הרי אלו שלו.
 הגמרא מסבירה שהתנא בברייתא סובר שאם המטבעות אינם עשויים כמגדלים הם נחשבים מפוזרים, ולכן מטבעות שהם "משלחפי שלחופי" נחשבים מפוזרים והרי אלו שלו.
4. גדרי מצוות השבת אבדה (דף כו, ע"ב)
- א. אפילו אם החזיר המוצא את האבדה אחרי ייאוש הבעלים, אין זה נחשב השבת אבדה אלא כמו מתנה שנתן למאבד ולא תיקן את האיסורים שעבר עליהם.
- ב. מוצא האבדה אינו עובר על "לא תגזול" כי עוברים על איסור זה רק בשעת נטילה, ובמקרה זה בשעת נטילת האבדה היה בדעתו להחזירה [האבדה הגיעה לידי המוצא בהיתר].
 מוצא האבדה אינו עובר על "לא תוכל להתעלם" כי הוא לא התעלם מן האבדה בשעה שמצא אותה, אלא נטלה כדי להחזירה.
- ג. (1) מוצא האבדה עובר על "לא תוכל להתעלם" כי כאשר ראה את האבדה הוא התעלם ממנה.
 (2) מוצא האבדה אינו עובר על "לא תגזול" כי לא נטל את האבדה לפני ייאוש הבעלים.
 מוצא האבדה אינו עובר על "השב תשיבם" כי מצווה זו נאמרה רק בנוגע למי שנטל את האבדה לפני ייאוש הבעלים, והוא נטל את האבדה לאחר ייאוש הבעלים.
5. סימנים מדאורייתא או מדרבנן (דף כז, ע"א-ע"ב)
- א. המקרה: עדים מעידים שראו מת שיש לו שומא (יבלת) ועל סמך עדותם רוצים להתיר לאישה מסוימת שלבעלה הייתה שומא, להינשא לאדם אחר.
 הסבר: איסור אשת איש הוא איסור דאורייתא, ולכן רק אם סימנים מדאורייתא אפשר להתיר לעגונה להינשא לאחר על סמך סימן, אבל אם סימנים מדרבנן אי אפשר להתיר לעגונה להינשא לאחר על סמך סימן [חכמים אינם יכולים לתקן תקנה שתעקור איסור דאורייתא].
- ב. על פי ההסבר של רבא, לדעת מי שסובר ששומא מצויה בבן גילו אין מעידים על השומא כי שומא אינה נחשבת סימן.
- ג. (1) חכמים תיקנו להחזיר אבדה על פי סימנים כי תקנה זו נוחה לבעל האבדה שידע שאין לו עדים להוכיח את בעלותו על האבדה אבל רק הוא יודע את סימניה המובהקים של האבדה, וכשייתן את סימניה המובהקים של האבדה יקבל את אבדתו.
 (2) על פי עדים.

6. אונאת דברים (דף נח, ע"ב)

- א.** (1) איסור אונאת ממון נזכר בפסוק אחר העוסק במכר וקניין, וממילא ברור שהפסוק שבציטוט אינו עוסק באונאת ממון אלא באונאת דברים.
- (2) – אדם שביקשו ממנו תבואה והוא הפנה את המבקשים לאדם אחר, והוא יודע שאדם זה אינו מוכר תבואה, אבל הוא טוען שהוא חשב שהוא כן מוכר תבואה, ואין אפשרות לדעת אם הוא ידע או לא ידע.
- אדם שיוצר רושם שהוא מתכוון לקנות חפץ, ואין לו כסף לקנותו, אבל הוא טוען שהוא באמת תכנן לקנות את החפץ, ואין אפשרות לדעת את כוונתו.
- [הערה למעריכים: על התלמידים להסביר בנוגע לאחד מן המקרים.]
- ב.** – בנוגע לאונאת דברים כתוב בתורה "ויראת מא-להיך", ובנוגע לאונאת ממון לא כתוב "ויראת מא-להיך".
- אונאת דברים גורמת לצער בגופו של המתאנה, ואונאת ממון גורמת לצער בממונו של המתאנה. צער הגוף חמור מצער ממון.
- אונאת ממון אפשר להחזיר, ואונאת דברים אי אפשר להחזיר.
- ג.** הקושיה: "הכול ס"ד".
- הסבר הקושיה: האם יעלה על הדעת שכולם יורדים לגיהנום? [הרי רק רשעים יורדים לגיהנום].

7. עירוב פירות (דף נט, ע"ב – דף ס, ע"א)

- א.** פירות ישנים טובים יותר מפירות חדשים כי פירות ישנים הם יבשים ואפשר להפיק מהם יותר קמח.
- ב.** (1) "חדשות מארבע" – ארבע סאים פירות חדשים [חיטים חדשות] הנמכרים בסלע.
- (2) כי הקונה משלם על פירות ישנים שהם יקרים יותר והמוכר מערב בפירות הישנים פירות חדשים זולים יותר.
- (3) במקרה שבציטוט היה אפשר לחשוב שמותר לערב פירות חדשים בפירות ישנים כי הפירות החדשים יקרים יותר מן הפירות הישנים, ואם כן לכאורה הקונה מרוויח מעירוב הפירות.
- בכל זאת אסור לערב במקרה שבציטוט כי העובדה שהפירות החדשים יקרים יותר היא לא כיוון שהם טובים יותר, אלא כיוון שהם עמידים יותר לאורך זמן. אבל הקונה במקרה הנדון מעוניין בפירות ישנים כדי להשתמש בהם מייד, ולכן עירוב פירות חדשים שאיכותם פחותה בפירות ישנים היא אונאה.

8. קטע שלא נלמד

- א.** "דבר שאין דרכו ליטול" הוא חפץ שגם אם היה שייך למוצא עצמו, הוא לא היה נושא אותו ברחוב כי זה ביזיון לו מבחינת מעמדו.
- ב.** (1) בפסוקים כתוב גם "והתעלמת" וגם "לא תוכל להתעלם", כלומר מצד אחד הוראה להתעלם מן האבדה ומצד שני הוראה לא להתעלם מן האבדה. הברייתא לומדת מכך שיש מצבים שבהם מותר להתעלם מן האבדה, ויש מצבים שבהם אסור להתעלם מן האבדה [דוגמה למצב שבו מותר להתעלם: היה זקן ואינה לפי כבודו].
- (2) ההפסד שיפסיד מוצא האבדה עקב התבטלות ממלאכתו לצורך השבת האבדה גדול יותר מן השווי של האבדה.
- ג.** המקרה: אדם שלפי כבודו אינו צריך לעסוק בהשבת בהמה [ולכן פטור מהשבת אבדה] היכה את הבהמה במקל מכה אחת כדי להאיץ בה לשוב לבעליה.
- הדין: חייב להמשיך ולעסוק בהשבת הבהמה לבעליה.

9. יסודות תורה שבעל פה

- א. המוסד: סנהדרין, בית הדין הגדול.
מוסד זה הועבר ליבנה.
(עמ' 15)
- ב. (1) "משנה תורה לרמב"ם", "ארבעה טורים", "בית יוסף".
[למעריכים: על התלמידים לכתוב שמות של שני חיבורים; לקבל תשובות מתאימות נוספות.]
(עמ' 27-28)
- (2) "ספרות השו"ת" – אוסף של תשובות שרבנים השיבו לשואלים ששאלו בכל תחומי החיים (עמ' 31).
- ג. (1) הטעות: תנאי לשלום הוא אחדות דעים, הסכמה כללית. א: ריבוי דעות ושיטות גורם למחלוקת והוא היפך השלום.
- (2) שלום אמיתי בא לעולם דווקא על ידי בירור כל הצדדים וכל השיטות, ותלמידי חכמים עוסקים בבירור זה.
(עמ' 62)

פרק שני

על הנבחנים לענות על שתיים מן השאלות 10-15.

בקיאות (ללומדים 8 דפי גמרא ורש"י)

10. מחרוזות של דגים וחתיכות של בשר (דף כג, ע"ב)
- א. (1) סימן א – סוג הקשר שנקשרו בו הדגים במחרוזת.
סימן ב – מספר הדגים במחרוזת.
- (2) בנוגע לסוג הקשר שנקשרו בו הדגים במחרוזת הסבירה הגמרא שאינו נחשב סימן כי מדובר בקשר אחיד שכל הדייגים נוהגים לקשור כך.
בנוגע למספר הדגים במחרוזת הסבירה הגמרא שאינו נחשב סימן כי מדובר במספר אחיד שכל הדייגים נוהגים לקשור מספר זה של דגים במחרוזת אחת.
- ב. (1) "חתיכה גופה" יכולה להיות סימן כי כל חתיכה נחתכה מחלק אחר מגוף הבהמה [מן הצוואר או מן הירך].
(2) בברייתא כתוב שאם אדם מצא חתיכות של דגים חייב להכריז. לכאורה הסיבה שמכריז היא כיוון שכל חתיכה היא מחלק אחר מן הדג [מן הראש או מן הזנב], וזהו הסימן. ואם כן, הדין יהיה זהה גם בחתיכות של בשר, שהסימן יהיה החלק שממנו נחתכה החתיכה של הבהמה.
- (3) הסימן בחתיכות דגים: אופן חיתוך השונה מן החיתוך המקובל.
11. המוצא אבדה במקום שהרבים מצויים שם (דף כד, ע"א)
- א. הספק של הגמרא: האם רבי שמעון בן אלעזר, שאמר שהמוצא אבדה במקום שהרבים מצויים שם הרי אלו שלו, התכוון למקרה שהאבדה נמצאה במקום שרוב האנשים שם הם כנענים, אבל אם האבדה נמצאה במקום שרוב האנשים שם הם ישראל חייב להכריז [אפשרות ראשונה]; או שרבי שמעון בן אלעזר התכוון גם למקרה שהאבדה נמצאה במקום שרוב האנשים שם הם ישראל, והדין הוא בכל מקרה הרי אלו שלו [אפשרות שנייה].
- ב. (1) מברייתא זו יש הוכחה לאפשרות השנייה, שרבי שמעון בן אלעזר התכוון גם למקרה שהאבדה נמצאה במקום שרוב האנשים שם הם ישראל.
- ההוכחה: בברייתא כתוב שאם נמצאו מעות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, שהם מקומות שיש בהם רוב ישראל, הדין הוא הרי אלו שלו [הגמרא סוברת שאת הברייתא הזאת אמר רבי שמעון בן אלעזר שהחשיב בדיני אבדה את מציאות הרבים במקום, וגם הברייתא החשיבה זאת]. ואם כן מוכח שגם ברוב ישראל [לדעת רבי שמעון בן אלעזר] הרי אלו שלו.
- (2) המקרה שבו עוסקת הברייתא הוא שהאבדה נמצאה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות של ישראל אבל יושבים שם כנענים לשמור.

12. לפנים משורת הדין (דף כד, ע"ב)

- א. רב יהודה הקשה ששתי ההלכות שפסק מר שמואל סותרות זו את זו. על פי הלכה א אם אדם מצא אבדה בשוקא דבי דיסא – הרי אלו שלו; אבל על פי הלכה ב אם בא ישראל ונתן סימן באבדה זו שנמצאה בשוקא דבי דיסא – חייב המוצא להחזירה לו.
- ב. (1) "לפנים משורת הדין" – התנהגות שלא על פי הדין הרגיל [אלא בדרך הטוב והישר].
(2) התירוץ: הלכה א [הרי אלו שלו] היא הדין הרגיל, ואילו הלכה ב [חייב להחזיר לישראל שנתן סימן באבדה] היא לפנים משורת הדין.
- ג. הסיפור על אבוא דשמואל הובא בגמרא כדי להוכיח שיש מקרים שבהם מחזירים אבדה לפנים משורת הדין.

עיון (ללומדים 6.5 דפי גמרא בתוספת עיון במקורות)**13. ייאוש שלא מדעת (דף כב, ע"א)**

- א. אמימר, מר זוטרא ורב אשי הזדמנו לפרדס של מרי בר איסק. האריס של מרי בר איסק הגיש להם תמרים ורימונים. אמימר ורב אשי אכלו מן הפירות, ואילו מר זוטרא לא אכל מן הפירות.
- ב. (1) אמימר ורב אשי אכלו מן הפירות כי הניחו שהאריס נתן להם מחלקו, וכשיחלוק עם מרי בר איסק – יפחית מחלקו את הפירות שנתן להם.
מר זוטרא לא אכל מן הפירות כי חשש שהאריס נתן להם מחלקו של מרי בר איסק, ולא יפחית את הפירות מחלקו בשעת החלוקה.
(2) האפשרות האחרת: רב אשי אכל מן הפירות מפני שחשב שמן הסתם מרי בר איסק יתרצה כשייוודע לו, ולא יקפיד על הפירות שחילק האריס מחלקו של מרי בר איסק.
הם דוחים אפשרות זו כי עתה עדיין לא נודע למרי בר איסק, ולא נתן להם רשות לאכול מפירותיו. ואף על פי שכשייוודע לו יתרצה, הרי הלכה כאבוי, שייאוש שלא מדעת לא הווי ייאוש, ואם כן לא תועיל התרצותו בשעה שנודע לו להיחשב למפרע כנתינת רשות לאכול מן הפירות.
(תוד"ה "מר זוטרא לא אכל")

14. מצא אבדה בכותל (דף כה, ע"ב – דף כו, ע"א)

- א. (1) האבדה שייכת למוצא כי מן הסתם בעל האבדה חיפש אותה זמן רב [עד שכבר העלתה חלודה] ולא מצא והתייאש.
(2) – רק ב"שתיך" ברור מדוע הדין הוא הרי אלו שלו, אבל ב"לא שתיך" הדין יהיה שהמוצא לא ייטול כי [אפילו] בספק הינוח לא ייטול [ומקרה זה הוא ודאי הינוח].
– רק ב"שתיך" ברור מדוע הדין הוא הרי אלו שלו, אבל ב"לא שתיך" הדין יהיה שהמוצא חייב להכריז כי המקום הוא סימן.
– רק ב"שתיך" ברור מדוע הדין הוא הרי אלו שלו, אבל ב"לא שתיך" הדין יהיה שהמוצא חייב להכריז כי מדובר אפילו בחפץ שיש בו סימן כפי שמוכח מן הגמרא שהעמידה בסכין וכיס [ודחתה העמדה זו מסיבה אחרת].
[הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב הסבר אחד.]
[דף כו, ע"א, תוד"ה "בכותל"]
- ב. חפץ שנמצא מחציו ולפנים של הכותל מן הסתם הונח שם על ידי בעל הבית, ובעל הבית אינו שוכח את חפציו בחור הכותל ימים רבים (שם).

15. חלוקת קליות ואגוזים והפחתת השער (דף ס, ע"א)

- א. הדין: אסור לחנווני למכור בזול יותר מן השער הנהוג בשוק.
הטעם לדין: מפני שבכך הוא מרגיל קונים לבוא לקנות אצלו ופוגע בפרנסת החנוונים האחרים.
- ב. (1) הרמב"ם פסק כדעת חכמים.
(2) הרב יוסף קאפח למד מדברי הרמב"ם שגנבת דעת אינה דווקא בדיבור אלא עלולה להיות גם בשתיקה ובמעשים שגורמים לגנבת דעת.
- [הערה למעריכים: לתת-סעיף (1) – 33%, לתת-סעיף (2) – 67%.]